(INTERVJU) Tomaž Grom: Vsaj politiki v javnosti več ne blatijo umetnikov

TISKANA IZDAJA

VEČER



Tjaša Gajšek | 15.01.2025 06:00

S kontrabasistom, skladateljem, zvočnim umetnikom, improvizatorjem, režiserjem in vodjo Zavoda Sploh o motorjih improvizacijske glasbe, globalizaciji in nasvetih, ki te najdejo v pravem trenutku.

Dodaj med priljubljene

Poslušaj



Tomaž Grom, prejemnik nagrade Prešernovega sklada 2025: "Rad rečem, da vseskozi igram en in isti komad. To ni čisto res, toda imam svoj jezik, tehniko, finte. Ko jih sopostavim z drugim zvokom, inštrumentom, sliko ali s telesom performerja, to zveni povsem drugače." FOTO: ROBERT BALEN

Kot vsestranski zvočni umetnik se posvečate podrobnostim, ki so za publiko zavestno postranskega pomena, a vplivajo na dojemanje predstave v gledališču, filma v kinu, glasbenika na koncertu ... Recimo, da je v kinodvoranah, ki so zvočno suh prostor, lažje manipulirati z zvokom kot v prostorih, kjer je odmev. Da isti inštrument v drugem prostoru ne bo slišati enako ... Svobodno improvizirana

glasba se bolj zaveda odvisnosti od prostora kot glasbeniki, ki preprosto sledijo notnemu zapisu, ste dejali. Je to tisto, kar vas je vleklo k njej?

"Inštrument brez prostora ne more oddajati zvoka. Sam po sebi ni nič, šele v prostoru postane inštrument. V vsakem prostoru pa se inštrument drugače obnaša in zveni. V improvizirani glasbi je to eden od motorjev, ki ji dajejo smisel, saj inštrument tako vsakič na novo spoznavaš. Improvizirana glasba omogoča, da se prostoru vedno prilagodiš oziroma ga izkoristiš, se izogneš načinom igranja, ki tam ne zazvenijo. Napisana glasba diktira izvedbo in zanemarja akustične zmožnosti okolja. Upoštevanje in izrabljanje danih okoliščin pa je definitivno eden od motorjev za udejstvovanje v improvizaciji."

Kateri pa so še drugi?

"Eden najbolj znanih in pomembnih komponistov pri nas Vinko Globokar trdi, da do prave improvizacije pride, ko človeka, s katerim igraš, prvič srečaš in spoznaš šele na odru. To je tako, kot bi se učil plavati. Si v neznani situaciji, na katero se moraš v trenutku odzvati. Vsaka poteza sproži odziv na drugi strani, medsebojno spoznavanje in vzpostavljanje novega jezika. Rad rečem, da vseskozi igram en in isti komad. To ni čisto res, toda imam svoj jezik, tehniko, finte. Ko jih sopostavim z drugim zvokom, inštrumentom, sliko ali s telesom performerja, to zveni povsem drugače. To je drugi motor.

Tretja stvar pa: samo na odru lahko pozabim na vse zunaj njegovih robov. To je včasih odrešujoče, kot droga. Zame je to najlažji pobeg. Nekateri znajo izstopiti kar tako, nekoga se grozote tega sveta sploh ne dotaknejo ..."

> *"Samo na odru lahko pozabim na vse zunaj njegovih robov. To je včasih odrešujoče"*

Zavod Sploh, katerega ustanovitelj in vodja ste, vzpostavlja polje, kjer hkrati sobivata institucionalna in neinstitucionalna scena. Kako je to v praksi in katere so prednosti?

"Včasih sva bila Zavod Sploh Špela Trošt in jaz. Danes imamo programske sodelavce, le festival (Ne)poslušno še zmeraj snujem jaz. Aktualni program zavoda, ki se vseskozi nagrajuje in odziva na potrebe okolja, smo bolj resno začrtali leta 2010. Sam sem se že nekaj časa kot ustvarjalec in organizator intenzivno posvečal glasbi, katere izvajalec in avtor je ista oseba. V istem obdobju sem na primer improviziral v alternativnih klubih in skladal za gledališke institucije. Vozil sem po dveh vzporednih tirih. Potem je prišla potreba, da bi odmaknjeni početji zbližal, izbrisal ločnico in pomešal. Zavod je bil priročno sredstvo za vzpostavitev polja, kjer prihaja do dinamičnega dialoga in premeščanj v razmerju neinstitucionalno in institucionalno. V naslednjih letih smo ustvarili kar nekaj projektov, ki so presegli razmejitev med področji, formami in prizorišči. Koncertni cikel Confine aperto je v istem večeru združil eksperimentalno improvizacijo in sodobno komponirano, včasih tudi staro glasbo. Sopostavljanje glasbenih izrazov, združevanje glasbenikov, mešanje občinstva in naseljevanje raznolikih prostorov je posledično sprožilo nadaljnja prehajanja. Naj omenim projekte T'hommage Bojane Šaljić Podešva, Gimnastika ne/smisla Mateja Bonina, tri koncerte s Studiem za sodobno glasbo AG in morda še nedavno produkcijo Glasbeni simpozij, kjer skupaj muzicirajo samonikli improvizatorji

in šolani ali šolajoči se akademiki. Tu so še izvedbe del Šalter ansambla, Nine Dragičević in mene v filharmoniji in izvedba dela Tilna Lebarja v stari podrtiji vojašnice na Vrhniki.

Včasih se mi zdi to smiselno. Manko institucionalne glasbene scene je poznavanje tehnologije. Uporaba elektronike naredi na primer iz akustične violine nov inštrument. Tehnološko znanje, ki ga premore polje alternativne in eksperimentalne glasbe, je zelo dobrodošlo za institucionalno sceno. In obratno, institucionalna scena, navajena omejitev neizmerne svobode, lahko spodbudi izvirne odzive improvizatorjev. Gre skratka za dober spoj.

V zadnjem času pa nisem več prepričan, ali je to smiselno. Zaradi globalizacije se identiteta vedno bolj izgublja. Sodobna kompozicija se približuje improvizacijskim postopkom in pričakuje, da bodo glasbeniki izvirni. Da bodo hkrati znali prebrati glasbo in biti kreativni, si izmislili nekaj na mestu samem. Improvizirana glasba pa je tudi že ustoličila svoj idiom, ki jo omejuje. Z različnih koncev prihajata v podobno točko. To je dvom, ki me spremlja."

> *"Sodobna kompozicija se približuje improvizacijskim postopkom, improvizirana glasba pa je tudi že ustoličila svoj idiom, ki jo omejuje. Z različnih koncev prihajata v podobno točko"*



"Če se z distanco ozrem na nekatere projekte, se lahko strinjam, da preizprašujem predsodke in kreposti, lome in pokončne drže večine potisnjenih na rob. Ulični glasbeniki, odvisniki, izgoreli, zlorabljeni, pribežniki, bolni, ostareli ... torej diskriminirane manjšine." FOTO: ROBERT BALEN

Osebna izkaznica

Tomaž Grom (rojen leta 1972 v Ljubljani) je vsestranski umetnik, ustanovitelj in programski vodja Zavoda Sploh, ki se ukvarja s produkcijo glasbenih in uprizoritvenih umetnosti ter z izobraževanjem in založništvom. V njegovem okviru kurira festival Neposlušno. Do leta 2018 je kuriral tudi seriji zvočnih ciklov Confine aperto in Zvokotok, do leta 2013 Neformo. Je tudi avtor performansov Keemo, Carte Blanche, Moje telo, moja kletka (z Anjo Novak), Bruto, Ništrc (del Arservisove zbirke umetniških del), Pozabljeno, prezrto, Duša, šum, ventil in žica, zvočne instalacije Na ta veseli dan kulture in večletnega projekta iMštrument.

Po njegovi zamisli je nastal celovečerni dokumentarni film Šum Balkana režiserja Borisa Petkoviča. Je avtor video portretov umetnic, ki nastajajo za spletni portal Centralala.si in filmov Komaj čakam, da prideš (2021) ter Ne misli, da bo kdaj mimo (2023).

"Tomaž Grom se je v zadnjih letih izkazal kot eden najzanimivejših umetnikov pri nas," je zapisala komisija v utemeljitvi za nagrado Prešernovega sklada 2025. Uveljavil se je kot "gonilna sila sodobne improvizirane glasbe v slovenskem in tudi širšem prostoru. Grom se glasbe loteva odprto in v dialogu s časom in prostorom, v katerem živi. 'Odprto' pomeni soočanje idej, izzivov, tveganje, eksperiment in neposreden stik s publiko." Kot so še zapisali, umetnika odlikuje "prepoznaven zvočni in širše umetniški izraz. Njegova praksa lucidno vstopa v polja glasbe, poezije, sodobnega gledališča in plesa, filma, videa, sodobne in večmedijske umetnosti."

Dejali ste, da v osnovi niste filmar, ste pa posneli dva filma. Celovečerni film Ne misli, da bo kdaj mimo je svojevrstno nadaljevanje kratkega filma iz leta 2021 Komaj čakam, da prideš. Leta 2023 je prejel vesno za najboljši celovečerni film in vesno za najboljšo izvirno glasbo. Povod za film je avtobiografski motiv, izguba sina. Ustavite me, če ni res, ampak slišala sem, da so vam na neki točki svetovali, da nima smisla filma ves čas razlagati z avtobiografskostjo. Drži?

"Tega nasveta se zelo dobro spomnim. Film Ne misli, da bo kdaj mimo je zelo nenarativen, nima klasične dramaturgije in zahteva aktivnega gledalca. V podnaslovu sta dva datuma, na odjavni špici piše: Za N. ... vse je zakodirano, skrito, a močno prisotno -zato gledalci vrtajo in sprašujejo - in sem spregovoril tudi o tem. Nekateri ljudje potrebujejo pojasnila, hočejo razumeti, drugi se želijo prepustiti in si ustvariti svojo resnico. Po festivalu v Portorožu je do mene prišla gospa, ki mi je zelo dobro rekla, da mi ni treba ničesar razlagati. Film je film, govori sam zase - in naj tako tudi govori. Nasvet je prišel v pravem trenutku.

Da ne bo pomote, nimam težav govoriti o sinovi smrti, ugotovil sem, da mi to prinaša celo olajšanje. Sam od sebe pa sploh v povezavi s filmi ne načenjam več te teme."

Sami od sebe pa sploh v povezavi s tistimi ne kdečijahi več te teme.



Na Festivalu slovenskega filma slavil film o izgubi



O diskurzu politikov in ljudi na funkcijah v polju kulture: "Živim v oblačku, kjer ni agende, da bi se nekoga zmerjalo zgolj zato, ker drugače razmišlja, ker raziskuje, ker bere ali študira filozofijo in ne ekonomije. Ne vem, ali je v teh mehurčkih zmeraj prijetno, a 'kar tako' zaničevanja zagotovo ni. ŠPELA TROŠT/ZAVOD SPLOH

V enem od vaših projektov ste leta 2020 na Prešernov dan na ploščadi Metelkove ustvarili zvočno kompozicijo, v kateri ste umetnike povabili, naj posnamejo svoj prdec. Vaš osebni angažma je, kot ste dejali za Večer, vzeti nek tabu, nek problem, nekaj, česar se sramujemo - in slednje potegniti na plano ter se o tem pogovoriti; z dialogom ugotoviti, da stvari, ki se nam upirajo, sploh niso 'tak bavbav'. Kateri tabuji so (še) to?

"Moj takojšen odziv je: To je veljalo za ta konkreten primer, sicer sploh ne razmišljam o tabujih. A če se z distanco ozrem na nekatere projekte, se lahko strinjam, da preizprašujem predsodke in kreposti, lome in pokončne drže večine potisnjenih na rob. Ulični glasbeniki, odvisniki, izgoreli, zlorabljeni, pribežniki, bolni, ostareli … torej diskriminirane manjšine, ki se zvočno-glasbeno-performativno izrekajo v projektih Pozabljeno, prezrto, Duša, šum, ventil in žica, Keemo, Carte Blanche in Šift, res razgaljajo tabuje s tem, ko se jim zoperstavljajo.

Za projekt, ki ga omenjate, sem 111 slovenskih umetnic in umetnikov prosil, da mi pošljejo posnetek svojega intimnega zvoka. Recimo temu tako, saj če govorim o zvočnih materialih, ki se popolnoma razlikujejo drug od drugega, imajo različne frekvence, spominjajo na različne inštrumente, je povsem nekaj drugega, kot če rečem prdci. Stvarem lahko dajemo različne oznake in jih različno razumemo. Projekt je nastal - ne zaradi podiranja tabujev - ampak kot odziv na politično situacijo. Ni šlo za hec, ampak za odgovor na čedalje bolj prisoten diskurz, da smo umetniki zajedavci, da jemljemo državni denar tistim, ki morajo garati ravno zato, da mi nič ne delamo. V tem je kanček ironije. Velikokrat se reče: to je prdec v luft. Prišel sem na idejo, da bi ta nič v nekaj spremenil."

Je javno mnenje o umetnikih še vedno pokvarjeno?

"Javno mnenje je nekaj drugega, a vsaj diskurz politikov in ljudi na funkcijah v polju kulture se je spremenil na bolje. Ni več neposrednega blatenja umetnikov in njihovega dela v javnosti. Tudi prisotnost javnih uslužbencev in funkcionarjev na pestri izbiri dogodkov vseh umetniških disciplin in žanrov je neprimerljivo bolj pogosta kot pri prejšnji garnituri. Živim v oblačku, kjer ni agende, da bi se nekoga zmerjalo zgolj zato, ker drugače razmišlja, ker raziskuje, ker bere ali študira filozofijo in ne ekonomije. Ne vem, ali je v teh mehurčkih zmeraj prijetno, a 'kar tako' zaničevanja zagotovo ni. Javnega mnenja pa ne merim (smeh)."

POVEZANI PRISPEVKI

Prešernova nagrada za življenjsko delo kiparki Dragici Čadež in režiserju ter performerju Draganu Živadinovu



VEČ ČLANKOV